

Київський столичний університет імені Бориса Грінченка

Факультет суспільно-гуманітарних наук

Кафедра історії України

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Проректор з науково-педагогічної та навчальної роботи

 Олексій ЖИЛЬЦОВ

«_____» _____ 2024

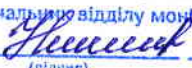

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Науково-дослідний семінар

для студентів

спеціальності: 032 Історія та археологія
рівня вищої освіти: другого (магістерського)
освітньої програми: 032.00.01 Історія

Київський столичний університет імені Бориса Грінченка	
Код ЄДРПОУ 45307965	
Програма № 3268/24	
Начальник відділу моніторингу якості освіти	
	
(підпис)	(прізвище, ініціали)
«_____» _____	20 24

Київ-2024

Розробник: Гирич Ігор Борисович, доктор історичних наук, професор, професор кафедри історії України

Викладач: Гирич Ігор Борисович, доктор історичних наук, професор, професор кафедри історії України

Робочу програму розглянуто і затверджено на засіданні кафедри історії України.
Протокол № 7 від 17 січня 2024 р.

Завідувач кафедри Анна ГЕДЬО

Робочу програму погоджено з гарантом освітньої програми 032.00.01 Історія
17.01.2024 р.

Гарант освітньої програми Анна ГЕДЬО

Робочу програму перевірено
17.01.2024 р.

Заступник декана Віталій ЗАВАДСЬКИЙ

Пролонговано:

на 20_/20_н. р.____(____), «__»__20_р., протокол №_.

на 20_/20_н. р.____(____), «__»__20_р., протокол №_.

на 20_/20_н. р.____(____), «__»__20_р., протокол №_.

на 20_/20_н. р.____(____), «__»__20_р., протокол №_.

©Гирич І.Б., 2024 р.

©Київський столичний університет імені Бориса Грінченка, 2024 р.

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Характеристика дисципліни за формами навчання	
	денна	заочна
Вид дисципліни	обов'язкова	
Мова викладання, навчання та оцінювання	українська	
Загальний обсяг кредитів / годин	8/240	
Курс	1, 2	
Семестр	2, 3	
Кількість змістових модулів з розподілом:	8	
Обсяг кредитів	8	
Обсяг годин, в тому числі:	240	
Аудиторні	64	
Модульний контроль	16	
Семестровий контроль	-	
Самостійна робота	160	
Форма семестрового контролю	залік	

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою курсу є аналіз інтелектуальної спадщини видатних українських істориків другої половини XIX – початку XXI століття, які підготували ідейні основи для здобуття Незалежності нашої держави та розвивали національну державницьку думку в часи російської окупації України – від Російської імперії до СРСР.

Дисципліна спрямована на формування таких компетентностей

Загальні компетентності	
ІК	Здатність розв'язувати складні задачі дослідницького та/або інноваційного характеру у сфері історії та археології.
ЗК-01	Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.
ЗК-02	Здатність працювати автономно.
ЗКу-10	Здатність генерувати нові ідеї (креативність).
ЗКу-11	Здатність працювати самостійно та в команді.

Спеціальні (фахові, предметні) компетентності	
СК-01	Здатність виявляти та досліджувати історичні й археологічні джерела різних видів, аналізувати наукові тексти, узагальнювати інформацію.
СК-02	Здатність здійснювати історичні й археологічні дослідження з визначеної тематики, в тому числі використовуючи методологічний інструментарій інших гуманітарних і соціальних наук.
СК-03	Здатність презентувати й обговорювати результати досліджень і професійної діяльності у сфері історії та археології.
СК-04	Здатність виявляти специфіку у підходах до вирішення проблем в галузі історії та археології представників різних наукових напрямів та шкіл, критично осмислювати новітні досягнення історичної науки.
СК-05	Здатність розробляти і реалізовувати наукові та прикладні проекти у сфері історії, археології та/або дотичні до них міждисциплінарні проекти.
СК-10	Усвідомлення принципів академічної доброчесності та норм професійної етики.

3. Результати навчання за дисципліною.

Результати навчання	
ПР-01	Аналізувати теоретичні та методологічні проблеми сучасної історичної науки, критично оцінювати стан проблеми та результати останніх досліджень.
ПР-02	Здійснювати рецензування, коментування, анотації наукових, науково-популярних, освітніх та публіцистичних текстів, які стосуються питань історії та археології.
ПР-03	Розробляти й реалізовувати історичні та міждисциплінарні проекти з урахуванням сучасних методологічних підходів.
ПР-04	Застосовувати у професійній діяльності у сфері історії та археології сучасні цифрові інструменти і технології для пошуку, збереження й оброблення інформації, у тому числі для виконання наукових досліджень і реалізації освітніх та інноваційних проектів.
ПР-05	Планувати і виконувати наукові дослідження у сфері історії та археології, висувати та перевіряти гіпотези, обирати методи дослідження, аналізувати результати, обґрунтовувати висновки.
ПР-08	Розширювати актуалізовану джерельну базу за рахунок введення до наукового обігу архівних джерел, опрацювання фондів музеїв, участі у наукових й археологічних експедиціях тощо.
ПР-10	Узагальнювати результати власних наукових досліджень і презентувати їх у доповідях, публікаціях державною та іноземною мовами із дотриманням принципів академічної доброчесності та професійної етики.

4. Структура навчальної дисципліни
Тематичний план для денної форми навчання

Назви змістових модулів і тем	Усього	Розподіл годин між видами робіт					Самостійна
		Аудиторна:					
		Лекції	Семінари	Практичні	Лабораторні	Індивідуальні	
Змістовий модуль 1.							
Тема 1. Михайло Грушевський – творець націонал-демократичної ідеології	28	-	8	-	-	-	20
Модульний контроль	2						
Разом за змістовий модуль	30		8				20
Змістовий модуль 2.							
Тема 2. Ольгерд Бочковський – речник європейського соціал-демократизму	28	-	8	-	-	-	20
Модульний контроль	2						
Разом за змістовий модуль	30		8				20
Змістовий модуль 3.							
Тема 3. В'ячеслав Липинський – творець модерного національного консерватизму	28	-	8	-	-	-	20
Модульний контроль	2						
Разом за змістовий модуль	30		8				20
Змістовий модуль 4.							
Тема 4. Володимир Антонович – ідеолог національного народництва	28	-	8	-	-	-	20
Модульний контроль	2						
Разом за змістовий модуль	30		8				20
Змістовий модуль 5.							
Тема 5. Олександр Кониський – батько української культурно-політичної окремішності	28	-	8	-	-	-	20
Модульний контроль	2						
Разом за змістовий модуль	30		8				20
Змістовий модуль 6.							
Тема 6. Сергій Єфремов – виразник українського політичного центрizmu	28	-	8	-	-	-	20
Модульний контроль	2						
Разом за змістовий модуль	30		8				20
Змістовий модуль 7.							
Тема 7. Ярослав Дашкевич – національний традиціоналіст	28	-	8	-	-	-	20
Модульний контроль	2						
Разом за змістовий модуль	30		8				20
Змістовий модуль 8.							
Тема 8. Сергій Білокінь: на сторожі національного культурного спадку	28	-	8	-	-	-	20
Модульний контроль	2						
Разом за змістовий модуль	30		8				20
Усього за курс	240		64				160

5. ПРОГРАМА ДИСЦИПЛІНИ

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1

Тема 1. Михайло Грушевський – творець націонал-демократичної ідеології

1. НТШ – лабораторія українського суспільного життя.
2. НТШ М. Грушевського і формування історичної пам'яті.
3. Українізація Києва після Першої російської революції.
4. М. Грушевський і Стара київська громада.
5. Будівництва української держави як самоврядна ініціатива суспільства.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2

Тема 2. Ольгерд Бочковський – речник європейського соціал-демократизму

1. О. Бочковський і класики теорії нації другої половини ХХ ст.
2. Джерела націологічних поглядів О. Бочковського.
3. Нація і націологія за О. Бочковським.
4. Мова і нація, культура і нація, нація і людство за О. Бочковським.
5. Паннаціоналізм: фашизм, нацизм, інтегральний націоналізм.
6. Відмінності націогенези українців і росіян.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 3

Тема 3. В'ячеслав Липинський – творець модерного національного консерватизму

1. Народництво в історіографії В. Липинського
2. Співвідношення класового і національного
3. Концепт «українська шляхта». Лідерська функція шляхти в українському суспільстві.
4. Поняття «нація», «територіалізм», «самостійність» в історіософії В. Липинського.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 4

Тема 4. Володимир Антонович – ідеолог національного народництва

1. Українська національна ідея в розумінні В. Антоновича
2. В. Антонович як історик та ідеолог українського руху
3. В. Антонович і народницький етап українського руху.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 5

Тема 5. Олександр Кониський – батько української культурно-політичної окремішності

1. Українська національна ідея в розумінні О. Кониського.
2. Ставлення до Росії. Культурно-політичне розмежування з Москвою та російською культурою.
3. Пріоритет національного над партійним. Культура вища від політичного радикалізму. Національна солідарність і самоповага як необхідні передумови націотворення.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 6

Тема 6. Сергій Єфремов – виразник українського політичного центризму

1. Єфремов і українська мова.
2. Київська семінарська громада.
3. Ставлення С. Єфремова до національного соціалізму.
4. Прихильник самостійності і противник більшовизму.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 7

Тема 7. Ярослав Дашкевич – національний традиціоналіст

1. Відповідальність історика за долю народу.
2. Актуальність національного дискурсу в історіографії.
3. Пріоритет джерелознавчого дослідження минулого. Ад фонтес.
4. Виховний фактор історії.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 8

Тема 8. Сергій Білокінь: на сторожі національного культурного спадку

1. Бібліографічний метод джерелознавчих студій С. Білоконя.
2. Масовий терор як засіб керування в СРСР.
3. Г. Нарбут як символ національного відродження.
4. Києвознавство українського Києва.

Виконання завдань для самостійної роботи	5	1	5	1	5	1	5	1	5
Виконання модульної роботи	25	1	25	1	25	1	25	1	25
Разом			74		74		74		74
Максимальна кількість балів	296								
Розрахунок коефіцієнта	100:296=0.33								

6.2. Завдання для самостійної роботи та критерії її оцінювання

Самостійна робота студентів спрямована на набуття ними навичок опрацювання джерел і досліджень за запропонованими темами. Формами самостійної роботи є анутовання, рецензування і реферування рекомендованої фахової літератури за розділами навчального матеріалу.

Розділи	Вид контролю	Кількість балів	Кількість годин
Семестр 2			
Змістовий модуль 1			
Тема 1. Михайло Грушевський – творець націонал-демократичної ідеології	Перевірка анотацій, рецензій	5	20
Разом за змістовий модуль		5	20
Змістовий модуль 2			
Тема 2. Ольгерд Бочковський – речник європейського соціал-демократизму	Перевірка анотацій, рецензій	5	20
Разом за змістовий модуль		5	20
Змістовий модуль 3			
Тема 3. В'ячеслав Липинський – творець модерного національного консерватизму	Перевірка анотацій, рецензій	5	20
Разом за змістовий модуль		5	20
Змістовий модуль 4			
Тема 4. Володимир Антонович – ідеолог національного народництва	Перевірка анотацій, рецензій	5	20
Разом за змістовий модуль		5	20
Семестр 3			
Змістовий модуль 5			
Тема 5. Олександр Кониський – батько української культурно-політичної окремішності	Перевірка анотацій, рецензій	5	20
Разом за змістовий модуль		5	20
Змістовий модуль 6			
Тема 6. Сергій Єфремов – виразник українського політичного центрризму	Перевірка анотацій, рецензій	5	20
Разом за змістовий модуль		5	20
Змістовий модуль 7			
Тема 7. Ярослав Дашкевич – національний традиціоналіст	Перевірка анотацій, рецензій	5	20
Разом за змістовий модуль		5	20
Змістовий модуль 8			
Тема 8. Сергій Білокінь: на сторожі національного культурного спадку	Перевірка анотацій, рецензій	5	20
Разом за змістовий модуль		5	20
Усього годин			160

Критерії оцінювання самостійної роботи		
№ з/п	Максимальна кількість балів	Опис критерію
1	5	Відмінно (високий рівень знань, умінь та навичок). Студент глибоко і міцно засвоїв матеріал, вичерпно, грамотно оформив роботу.
2	4	Добре (достатній рівень знань, умінь та навичок). Студент твердо знає матеріал, не допускає істотних неточностей під час відповіді на питання та помилок в оформленні роботи.
3	2–3	Задовільно (середній рівень знань, умінь та навичок). Студент знає тільки основний матеріал, але не засвоїв його деталей, допускає неточності під час відповіді на питання, наявні помилки в оформленні роботи.
4	1	Незадовільно (низький рівень знань, умінь та навичок). Студент не знає матеріалу, допускає істотні помилки під час відповіді на поставлені питання та не дотримується вимог оформлення роботи.

6.3. Форма проведення модульного контролю та критерії оцінювання

Підсумковий модульний контроль проводиться з метою визначення стану успішності здобувачів вищої освіти за навчальним матеріалом окремих модулів після завершення лекційних і практичних занять.

Форма проведення – письмова, тестування в системі Е-навчання.

Завдання для модульної контрольної роботи та критерії їх оцінювання розробляються лектором. Він проводить і оцінює модульні контрольні роботи.

Тривалість проведення письмового модульного контролю становить 2 академічні години.

Результати перевірки письмових контрольних завдань доводяться до відома студентів не пізніше ніж через два робочі дні після їх виконання.

Студент, який не згоден з отриманою за результатами модульного контролю оцінкою, має право подати апеляцію безпосередньо після оголошення оцінки. У цьому випадку завідувач кафедри призначає апеляційну комісію, яка зобов'язана розглянути апеляцію в присутності студента.

Критерії оцінювання МКР

№ з/п	Максимальна кількість балів	Опис критерію
1	21–25	Відмінно (високий рівень знань, умінь та навичок). Студент глибоко і міцно засвоїв матеріал. Завдання виконано самостійно, грамотно, дотримано усіх вимог. Робота має творчий характер.
2	15–20	Добре (достатній рівень знань, умінь та навичок). Студент твердо знає матеріал, не допускає істотних неточностей під час відповіді на питання та помилок в оформленні роботи.
3	10–14	Задовільно (середній рівень знань, умінь та навичок). Студент знає тільки основний матеріал, але не засвоїв його деталей, допускає неточності під час відповіді на питання, наявні помилки в оформленні роботи.
4	1–9	Незадовільно (низький рівень знань, умінь та навичок). Студент не знає матеріалу, допускає істотні помилки під час відповіді на поставлені питання та не дотримується вимог оформлення роботи.

6.4. Форма проведення семестрового контролю та критерії оцінювання

Формою семестрового контролю є залік, а тому підсумкова оцінка виставляється за результатами проміжного контролю. Результати складання семестрового заліку оцінюються за двобальною шкалою («зараховано», «не зараховано») в стобальній шкалі оцінювання, та за шкалою ECTS у відповідності з кількістю набраних балів.

Оцінка «зараховано» виставляється за умови, коли студент успішно виконав усі види робіт, передбачені робочою навчальною програмою дисципліни для поточного контролю і набрав при цьому не менше 60 балів. У разі невиконання певних обов'язкових видів робіт з об'єктивних причин, студенти мають право виконати їх і прозвітувати в термін до останнього семінарського заняття. Час та порядок виконання і звітування визначає викладач.

Якщо за результатами проміжного контролю під час вивчення навчальної дисципліни студент набрав менше 35 балів, то для одержання заліку він має пройти повторний курс вивчення даної навчальної дисципліни.

6.5. Шкала оцінювання

Рейтингова оцінка	Оцінка за стобальною шкалою	Значення оцінки
A	90 – 100 балів	Відмінно – відмінний рівень знань (умінь) в межах обов'язкового матеріалу з можливими незначними недоліками
B	82-89 балів	Дуже добре – достатньо високий рівень знань (умінь) в межах обов'язкового матеріалу без суттєвих (грубих) помилок
C	75-81 балів	Добре – в цілому добрий рівень знань (умінь) з незначною кількістю помилок
D	69-74 балів	Задовільно – посередній рівень знань (умінь) із значною кількістю недоліків, достатній для подальшого навчання або професійної діяльності
E	60-68 балів	Достатньо – мінімально можливий допустимий рівень знань (умінь)
FX	35-59 балів	Незадовільно з можливістю повторного складання – незадовільний рівень знань, з можливістю повторного перескладання за умови належного самостійного доопрацювання
F	1-34 балів	Незадовільно з обов'язковим повторним вивченням курсу – досить низький рівень знань (умінь), що вимагає повторного вивчення дисципліни

7. Навчально-методична карта дисципліни

Разом: 240 год., із них: семінарські заняття – 64 год., модульний контроль – 16 год., самостійна робота – 160 год.

Семестр 2

Модулі	Змістовий модуль I	Змістовий модуль II	Змістовий модуль III	Змістовий модуль IV
Теми	Т.1	Т.2	Т.3	Т.4
Семінарські заняття (теми, бали)	С.1 (44 б.)	С.2 (44 б.)	С.3 (44 б.)	С.4 (44 б.)
СР (бали)	СР до т.1 (5 б.)	СР до т.2 (5 б.)	СР до т.3 (5 б.)	СР до т.4 (5 б.)
МК (бали)	Модульна контрольна робота – 25 б.	Модульна контрольна робота – 25 б.	Модульна контрольна робота – 25 б.	Модульна контрольна робота – 25 б.
Підсумковий контроль (вид, бали)	Залік			

Семестр 3

Модулі	Змістовий модуль V	Змістовий модуль VI	Змістовий модуль VII	Змістовий модуль VIII
Теми	Т.5	Т.6	Т.7	Т.8
Семінарські заняття (теми, бали)	С.5 (44 б.)	С.6 (44 б.)	С.7 (44 б.)	С.8 (44 б.)
СР (бали)	СР до т.5 (5 б.)	СР до т.6 (5 б.)	СР до т.7 (5 б.)	СР до т.8 (5 б.)
МК (бали)	Модульна контрольна робота – 25 б.	Модульна контрольна робота – 25 б.	Модульна контрольна робота – 25 б.	Модульна контрольна робота – 25 б.
Підсумковий контроль (види, бали)	Залік			

8. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Андрусяк Н. Михайло Грушевський як історик, народник і державник // Записки НТШ. Т.194.-Нью-Йорк-Париж-Сидней-Торонто, 1978.
2. Антонович В. Б. [Коротка історія козаччини](#). Вінніпег: УВАН, 1971. 232 с.
3. Антонович В. Б. [Моя сповідь: Вибрані історичні та публіцистичні твори](#) / упор. О. Тодійчук, В. Ульяновський ; вст. ст. та коментарі В. Ульяновського. К. : Либідь, 1995. 816 с.
4. Антонович В. Б. Про Козацькі часи на Україні. К. : [Дніпро](#), 1991. 238 с.
5. Бочковський О. Вступ до націоналізму. К.: Генеза. 1998. 144 с.
6. Винар Л. Михайло Грушевський історик і будівничий нації. Нью-Йорк-К.-Торонто, 1995. С.87-88.
7. Витанович І. Уваги до методології й історіософії Михайла Грушевського // Український історик. 1966. Ч.1-2(9-10). С.32-51.
8. Гирич І. Творчість націоналіста Ольгерда Бочковського та справа видання його спадщини. Українська біографістика: зб. наук. пр. Ін-ту біографічних досліджень. Київ, 2017. Вип. 15. С. 43-57.
9. Гирич І. Ярослав Дашкевич історіограф новітньої України. Спроба есею. Історіографічні дослідження в Україні. Київ, 2008. Вип. 18. С. 280-313.
10. Гирич І. Ярослав Дашкевич: історик, що вчив неложними устами. Лицар духу: меморіал. зб., присв. Проф. Ярославу Дашкевичу. Львів, 2011. С. 26-38.
11. Гирич І. «Кожна нація гарна квітка людства»: Ольгерд Бочковський про націю, націоналізм і національне відродження. ЗНТШ. Т. ССLXX. Львів, 2017. С. 236-278.
12. Гирич І. «Народництво» та «державництво» в українській історіографії: проблема змістовного наповнення понять // Молода нація. 2000. №4. С. 5-30.
13. Гирич І. «Народництво» та «державництво» в українській історіографії: проблема змістовного наповнення понять // Молода нація. Ч. 4. К., 2000.
14. Гирич І. В. Вячеслав Липинський і Михайло Грушевський (до історії політичних і наукових стосунків). Михайло Грушевський: зб. наук. праць міжнар. конф. НТШ до 125 річниці з дня народження. Львів, 1994. С. 306-317.
15. Гирич І. В. Вячеслав Липинський у світлі його листування з дореволюційних часів. В. Липинський. Листування / за ред. Я. Пеленського. Київ-Філадельфія, 2003. Т. 1: А-Ж. С. 83-118.
16. Гирич І. В. Державницький напрям і народницька школа в українській історіографії (на тлі стосунків Михайла Грушевського і Вячеслава Липинського). Михайло Грушевський і українська історична наука. Львів, 1999. С. 47-64;
17. Гирич І. В. Історіософський концепт «українська шляхта» Вячеслава Липинського. Черкаський історіографічний симпозиум / Symposium Historiographicum Chercasiensium. 2017. Т. II. С. 106-121.
18. Гирич І. В. Липинський і М. Грушевський у дореволюційні часи. Вячеслав Липинський: історико-політологічна спадщина і сучасна Україна. Київ-Філадельфія, 1994. С. 53-59.
19. Гирич І. В. Листи Вячеслава Липинського до Михайла Грушевського [передмова, тексти, коментарі]. Листування Михайла Грушевського. Серія: епістолярні джерела грушевськознавства. Київ-Нью-Йорк-Париж-Львів-Торонто, 2001. Т. II. С. 271-329, 389-397.
20. Гирич І. В. Лицар української державності (нарис життя і діяльності В. Липинського). Архіви України. 1992. № 1-3. С. 34-43;
21. Гирич І. В. Політична публіцистика Вячеслава Липинського (1908-1917). Липинський В. Суспільно-політичні твори (1908-1917) / ред. Я. Пеленський, І. Гирич, О. Проценко. Київ: Український письменник, 2015. Т. 1. С. 17-95.
22. Гирич І. Видання україномовних епістолярних джерел кін. XIX сер. XX ст.: Методичні рекомендації. К., 2000 (у співавт.).

23. Гирич І. Від Данила Галицького до Омеляна Пріцака: штрихи до історіографічних студій Ювіляра. Дашкевич Я. Постаті. Нариси про діячів історії, політики, культури. Львів, 2006. С. 7-26.
24. Гирич І. Державницький напрям і народницька школа в українській історіографії (на тлі стосунків М. Грушевського і В. Липинського) // Михайло Грушевський і українська історична наука. Львів, 1999.
25. Гирич І. До проблеми народництва та державництва у зв'язку з постаттю М. Грушевського // Держави, суспільства, культури. Схід і Захід. Збірник на пошану Ярослава Пеленського. Нью-Йорк, 2004. С.387-398.
26. Гирич І. Київські ідеї і українська справа // Пам'ять століть. 1998. № 3.
27. Гирич І. Листи В. Липинського до М. Грушевського: Передмова, тексти, коментарі // Листування Михайла Грушевського. Серія: Епістолярні джерела грушевськознавства. Т. 2. К., 2001.
28. Гирич І. Листи М. Грушевського до В. Кузіва // Український історик.1995. Ч.1-2(124-127). С.199-203.
29. Гирич І. М. Грушевський і С. Єфремов на тлі суспільно-політичного життя кін. ХІХ 20-х рр. ХХ ст. // [Український історик](#). 1996. Т. 128-131.
30. Гирич І. М. Грушевський та В. Антонович: творчі контакти та суспільно-політичні погляди // Академія пам'яті проф. В. Антоновича. Вип. 1. К., 1994.
31. Гирич І. М. Грушевський та І. Франко: До історії взаємин // Український історичний журнал. 2006. № 5.
32. Гирич І. М. Грушевський і церква // Український церковний історичний журнал. 2002. № 1 (2).
33. Гирич І. М. Грушевський і С. Єфремов на тлі суспільно-політичного життя кін. ХІХ – 20-х рр. ХХ ст. // Український історик. 1996. Ч.1-4 (128-131). С.142-187.
34. Гирич І. Оборонець і дослідник національної культурної спадщини [до 50-ліття від дня народження С. І. Білоконя]. Пам'ятки України. 1998. № 3-4. С. 139- 145.
35. Гирич І. Політична публіцистика М. Грушевського // Грушевський М. С. Твори: У 50-ти т. Т. 1. Львів, 2002.
36. Гирич І. Сіячі. Українські інтелектуали, які пробудили ідею незалежності. Київ: Кліо, 2023.
37. Гирич І. Українські інтелектуали і політична окремішність (середина ХІХ – початок ХХ ст.). Київ: Український письменник, 2014.
38. Гирич І. Щоденник М. Грушевського, 1904-1910 рр. // [Київська старовина](#). 1995. № 1.
39. Гирич І. Щоденник М. Грушевського за 1910 р. // Український Історик. 2002. Ч.1/4 (152—155).
40. Гирич І. Ярослав Дашкевич: Нерозривність науки і суспільно-політичного життя. Дашкевич Я. «... Учи неложними устами сказати правду». Історична есеїстика (1989-2008). Київ: Темпора, 2011. С. 9-38.
41. Гирич І., Дядюк М. Ярослав Дашкевич: кілька штрихів до портрета історика. Історіографічні дослідження в Україні. Київ, 2010. Вип. 20. С. 170-179
42. Грушевський М. Спомини / підготовка тексту і коментар С. Білоконя // Київ. 1988 – 1989, 1992; № 9-12, 8-11,2-3.
43. Грушевський М. Твори у 50-и томах. Львів, 2005. Т.2.
44. Дашкевич Я. За науковим кермом: М. Грушевський – творець української національної науки // Дзвін. 1991. № 9. С.137-140.
45. Дашкевич Я. М. Грушевський – творець концепції української національної науки // НТШ і українське національне відродження: доповіді, повідомлення, матеріали Першої наук. сесії НТШ. Львів,1992. С.65-71.
46. Дашкевич Я. Михайло Грушевський і початки організації української науки // Вісник АН УРСР. 1991. №9. С.52-60.
47. Дашкевич Я. Найвидатніший український історик // Слово і час.1991. №9. С.18-24.

48. [Дорошкевич О. Методологічна концепція в «Історії українського письменства» С. Єфремова / Ол. Дорошкевич. Б. м. : Друк. ім. Фрунзе, 1931. 53 с.](#)
49. Єфремов С. О. Шевченкознавчі студії / передм. Е. С. Соловей, упоряд. О. В. Меленчук. К.: Україна, 2008. 365 с.
50. Єфремов С. [Щоденники. 1923-1929.](#) К., 1997.
51. [Кониський О. Вибрані твори. Кн. 1 / Ол. Кониський ; під ред. і з переднім сл. С. Єфремова. Київ: Час, 1927. 182 с.](#)
52. [Кониський О. Вибрані твори. Кн. 2 / Ол. Кониський ; під ред. і з переднім сл. С. Єфремова. Київ: Час, 1927. 187 с.](#)
53. Мартос Б. М.С. Грушевський: яким я його знав //Український історик. 1966. Ч.1-2. С.73-81;
54. Оглоблин О. Михайло Грушевський і українське національне відродження // Український історик. 1964. Ч.2-3.
55. Українські інтелектуали і політична окремішність (середина ХІХ - початок ХХ ст.) / видання 2-ге, Київ, 2020.